

Malliin Mul'ata boqonnaa kudhan keessa jiru Kiristoos dha; innis sochii jalqabarratti humneessuuf gad bu'a, ammas Mul'ata boqonnaa kudha saddeet keessatti, sochii dhuma irratti humneessuuf gad bu'a.

Malkaan torbaffaan inni torbaffaan jalqabe dhageessifamuu Onkoloolessa 22, 1844tti yeroo murtiin, inni Guyyaa Araaraa fakkeenya dhugaa ta'e, baname. Malkaan Iyyoobelee Guyyaa Araaraatti dhageessifamuu qaba ture. Kanaafuu malkaanonni lama murtiitti dhageessifamu; malkaa Iyyoobelee fi malkaa torbaffaa.

Ergasii torbii iyyoobbeesa torbataa keessa guyyaa kudhanaffaatti afuufsi; guyyaa araaraattis afuuffiin torban sun biyya keessan hunda keessatti haa dhaga'amu. Waggaa shantamaffaas qulqulleessaa; jiraattota isaa hundaafis biyya guutuu keessatti bilisummaa labsaa; innis iyyoobbeessa isiniif haa ta'u; namni hundinuu gara qabeenya isaatti haa deebi'u, namni hundinuu gara maatii isaatti haa deebi'u. Waggaa shantamaffaan sun isiniif iyyoobbeessa haa ta'u; keessatti hin facaasinaa, waan ofii isaatiin biqile hin haammatinaa, mukni wayinii keessan kan hin qotamin irraas ija wayinii isaa hin funaaninaa. Lewwoota 25:9–11.

Haalli ni facaasuun Israa'el “yeroo torbaaf” raawwatamu ibsu, kan boqonnaa itti aanuuma keessa Leewwota keessatti argamu, lakkoofsota qajeelfama guyyaa Araaraa irratti malakata Iyyoobelee afuufuuf kennamutti geessan keessatti kaa'ameera.

Israa'el ijoolleetti dubbadhu; akkanas isaaniin jedhi: Yommuu isin biyya ani isiniif kennu sana seentan, biyyi sun Waaqayyoof Sanbata haa eegdu. Waggaa ja'a qonna kee facaafatta, waggaa ja'as iddoo wayinii keetii irraa murtitee suphxa; ija isaas walitti ni qabatta. Garuu waggaa torbaffaatti biyyi sun boqonnaa Sanbata haa qabaattu, Sanbata Waaqayyoof ta'e; qonna kee hin facaafin, iddoo wayinii keetiis hin murtin. Midhaan haamamuu kee keessaa kan ofuma isaatiin biqile hin haamin; ija wayinii muka wayinii kee kan hin suphaminis walitti hin qabin; inni waggaa boqonnaa biyyaati. Sanbatni biyyaas nyaata isiniif haa ta'u; siif, garbicha keetiif, garbittii keetiif, hojjetaa mindeeffamee si wajjin jiraatuuf, alagaan si bira qubatuufis; loon keetiifis, bineensota biyya kee keessa jiraniifis, oomishni ishee hundinuu nyaata haa ta'u. Ati immoo ofii keetiif Sanbata waggootaa torba lakkaa'i, yeroo torba dachaa torba; barri Sanbata waggootaa torban sanaa siif waggaa afurtamii sagalii ta'a. Leewwota 25:2–8.

Yommuu Miiler boqonnaa digdamii jahaffaa keessatti Israa'el sababa boqonnaa Sanbata biyyaaf ajajame cabsuu isaaniitiin murtiin irratti murtaa'e yeroo hubate, inni qajeelfama guyyaan tokko waggaa tokko bakka bu'a jedhu hojii irra oolchee, waggaa tokko guyyoota dhibba sadii fi jahaatama akka ta'e argate; yeroo torba immoo dhibba sadii fi jahaatamatti baay'ifamu waggoota kuma lama dhibba shan fi digdamii ta'uun adabbii kakuu cabsuutiif murtaa'e ta'uu isaa hubate. Kun dhugaa raajii inni jalqaba argate ture. Innis hundee dhugaawwan hundaati; dhugaawwan hojii Miileriin Kiristoos kaa'e sana ijaaraniif bu'ura ta'e. Malakanni Iyyoobeelawaa bilisummaa fi hiikamuu labsuudha.

Malbulchiin torbaffaan sadaffaan Islaama dha.

Garuu guyyoota sagalee ergamaa torbaffaa keessatti, yeroo inni afuufa jalqabutti, iccittii Waaqayyoo akka xumuramu, akkuma inni tajaajiltoota isaa raajotaatti labsedheetti. Mul'ata

Yohaannis 10:7.

Xurumbaa torbaffaan Islaamaa dhugaa raajii alaa ti; xurumbaan Iyyooblii immoo dhugaa raajii keessaa ta'ee, amantiidhaan qajeelummaa—cubbuurraa bilisa ba'uu—agarsiisa; kunis akka Siister Waayititti, dhugumaan ergamaa sadaffaa dha. Yeroo xurumbaan torbaffaan sagalee isaa dhageessisutti, iccitiin “Kiristoos isin keessa jiru, abdiin ulfinaa” jedhu ni raawwatama; yeroo sanattis Kiristoos Waaqummaa Isaa namummaa isaanii wajjin tokko dhibba afurtamii afur kumaatti ni walitti makaa. Warri yeroo sanatti chaappaa Waaqayyoo fudhatan ergaa akeekkachiisaa xurumbaatiin labsu; kunis iyya sadaffaa jedhamuun bakka bu'ee, akkasumas akeekkachiisa ergamaa sadaffaa ta'ee ni mul'ata. Iyyi sadaffaan ergaa ergamaa sadaffaa humneessa, yeroo ergamaan nama Yesus Kiristoos gadi hin taane tokko ergaa harka Isaa keessa qabuun gad bu'utti.

Yeroo raajii yeroo balaa isa jalqabaa fi isa lammaffaa ergamaa isa jalqabaatti humna kenna ture ta'uu, akkasumas raajii balaa isa sadaffaa ergamaa isa sadaffaatti humna kennu ta'uu yeroo nuti adda baasnu, malakatawwan akka “firdii mootummaa Roomaa irratti kabajamuu Dilbataa dirqisiifameef deebii ta'ee fidaman” jedhamanii adda baasaa jirra. Firdiiwwan qajeelummaa Waaqayyootiin dhufan sun, addumaan malakatawwan balaa sadan keessaa warri dhumaa, ergaa akeekkachiisaa ergamoota sadii Mul'ata boqonnaa kudha afur keessatti argamanii wajjin wal-simu, walinillee qixxoomee deemuu agarsiisu. Seenaa Miillerotaa keessatti balaa lamaa fi ergamoota lama, akkasumas seenaa nama dhibba afurtamii afur kumaatamaa keessatti balaa isa sadaffaa fi ergamaa isa sadaffaa. Seenaa jalqabaa ergamaa isa jalqabaa fi isa lammaffaa keessatti, ergaan banuu firdii labsu raawwatamuu Islaamaa balaa isa jalqabaa fi isa lammaffaaatiin humneffame. Seenaa dhumaa ergamaa isa sadaffaa keessatti, ergaan cufamuu firdii labsu raawwatamuu Islaamaa balaa isa sadaffaatiin humneffame.

Humni jalqabaa fi xumuraa fi xumura irratti argame ergamaa Mul'ata kudhanii fi kudha saddeetii tiin bakka buufame; innis, “nama Yesus Kiristoos caalaa gadi aanaa hin taane” ture. Ergaan alaa Islaamaa fi ergaan keessaa murtii, iyya badii sadaffaa alaa dha; ergaan keessaa murtii iyya ergamaa sadaffaa ti. Iyyi alaa Islaamaa raajii waggoota kuma lamaa fi dhibba shanii fi digdamii ti; iyyi keessaas kan ergamaa sadaffaa waggoota kuma lamaa fi dhibba sadii ti. Lamaan isaanii iyyuu yeroo murtiin warra du'anii baname ga'anii sagalee isaanii dhageessisan; yeroo murtiin warra jiranii banamettis deebi'anii ammas ga'an.

Mul'ata Mul'isaa boqonnaa kudhanii keessatti ibsame, raawwii raajii Islaamaa keessatti, Hagayya 11, 1840tti bu'e; akkasumas gochaa sana keessatti mul'atichis bu'uu mul'ata Mul'isaa boqonnaa kudha saddeetii kan raawwii raajii Islaamaa wajjin dhufu fakkeenyaan agarsiise. Murtiin Waaqayyoo irratti fincila seera Dilbataa kan bara 321 keessatti, achiis deebi'ee bara 538 keessatti dhufe, malakata ja'a jalqabaa tiin bakka bu'ameera; murtiin Isaa irratti fincila seera Dilbataa kan yeroo dhihoo keessatti dhufu immoo malakata torbaffaa tiin bakka bu'ameera; innis balaa sadaffaa, akkasumas ergamaa sadaffaa dha. Ergaan akeekkachiisaa jalqaba murtii kan Onkololeessa 22, 1844tti, fi ergaan akeekkachiisaa murtii warra jiraatanii kan 9/11 irratti, lamaan isaanii iyyuu tartiiba Jones ibse keessatti malakata torbaffaadhaan humna argatan. Boqonnaa saddeet fi sagal keessatti malakatoonni buufata ja'a; itti aansuun boqonnaa kudhan keessatti mul'anni sun bu'a,

innis nama Yesuus Kiristoos gad hin taane miti. Inni tartiiba malakatoos keessatti isa torbaffaa dha; boqonnaa kudha tokko keessatti immoo balaa sadaffaadhaan itti fufama; kunis malakata afuuffee torbaffaa kan bara 1844 keessatti sagalee dhageessisuu jalqabe dha, garuu tartiiba malakatoos keessatti isa saddeettaffaa dha; kunis malakatoos sagalffaa, kudhaffaa fi kudha tokoffaa Mul'ata Yohaannis boqonnaa kudha afur keessatti argamanitti geessa.

Ergaan ergamaa sadaffaa jalqabaa fi lammaffaa irraa adda baafamee hin ilaalamu; haa ta'u malee, ergaa sana afuufaalee torban murtii Waaqayyoo gantummaa irratti dhufan irraa illee addaan baafuun hin danda'amu. Mul'ata boqonnaa saddeet keessatti afuufaaleen murtii afran jalqabaa, seera Dilbataa isa jalqabaa Konstantiin bara 321 keessa baasee booddee kufaatii tartiibaa Roomaa Dhihaa agarsiisu; kunis mootummaa isaa kibba-bahaafi dhihaatti bara 330 keessatti qooduu isaatiin jalqabe.

“Yommuu sabni keenya, manneen maree seeraa isaa keessatti, mirga amantii isaanii wajjin walqabatee sammuu namaa hidhuuf seerota baasuu, kabaja Dilbataa dirqisiisuu, warra Sanbata guyyaa torbaffaa eegan irratti humna cunqursaa hojjettuu ta'e oolchu jalqabu, seerri Waaqayyoo biyya keenya keessatti, kaayyoo fi hojii isaa hundumaan, diigamee akka hin jirretti lakkaa'ama; gantummaan biyyaalessaa immoo badiisa biyyaalessaatiin ni hordofama.” Review and Herald, December 18, 1888.

Qajeelummaan saba tokkoo badiisa saba isaa fidu jedhu saba Qonistaantinoos irratti buufame; kunis malakata afran jalqabaa warra Roomaa Dhihaa bara 476tti xumura isaatti geessaniin jalqabe. Roomaan Bahaa bara 1453tti xumura isaatti dhufe, ta'us, raajummaadhaan abbaa-biyyummaa saba isaa Adoolessa 27, 1449 irratti dhabe ture. Baabilon irraa adda ta'ee, isheen halkan tokko keessatti kufte, Roomaan garuu—Dhihaa fi Bahaa lamaan isaanii iyyuu—adeemsa keessa suuta suutaan xumura isaanii geeffaman. Badiisni Roomaa Dhihaa malakata afran jalqabaatiin bara 476tti raawwatame, badiisa Ameerikaa malakata afuriin agarsiisa; kunis sadarkaa tokko irratti dhaloota afur kan Ameerikaa, kan bara 1798 irraa jalqabe seera Dilbataa irratti xumuramu, bakka bu'a. Dhaloonni afran sun dhaloota afurii Adventizimii wajjin wal qixa; isaanis wal qixa waldoota afran jalqabaa Mul'ata boqonnaa lamaa, akkasumas xureeffama afur sadarkaan dabalaa deeman Hisqi'el boqonnaa saddeet keessatti, fi dambalii afur korophisootaa kitaaba Yo'el keessatti wajjin wal simatu.

Waaqayyoo Gooftaan akkana jedha; yeroo ani murtiiwwan koo afur warra hamaa ta'an, jechuunis goraadee, beela, bineensa hamaa, fi dha'icha dhukkubaa, namaa fi horii ishee keessaa balleessuuf Yerusaaalem irratti ergu hammam caalaa? Hisqi'eel 14:21.

Xurumbaa shanaffaa fi ja'affaan mootummaa Roomaa Bahaa gad buusan; akkasumas Roomaan Bahaa, walitti dhufeenya raajii keessatti Roomaa Dhihaa wajjin ilaalantuun, mootummaa bakka bu'a. Roomaan Dhihaa immoo waldaa kiristaanaa bakka bu'a. Roomaan Dhihaa akkasumas Ameerikaa Yunaayitid Isteets bakka bu'a; isheenis akkuma Roomaan Dhihaa jalqaba irratti mo'amte sana, dursee ni mo'amti.

“Akka Ameerikaan, biyya bilisummaa amantii, qalbii namaa dirqisiisuudhaan fi namoota Sanbata sobaa kabajuuf dirqamsiisuudhaan Paaphaasummaa wajjin yoo tokkummaatti

hidhattu, saboonni biyya lafaa hundumaa keessa jiran fakkeenya ishee hordofuuf ni geggeeffamu.” Testimonies, jildii 6, 18.

Afur keessaa afuufiileen jalqabaa dhaloota afur seenaa Ameerikaa bakka bu’u; yeroo Ameerikaan kufus, biyya ulfina qabeettii kan Daani’el boqonnaa kudha tokko lakkoofsa afurtamii tokko keessatti ibsamte sun amma kufteerti; gufuun itti aanu immoo Gibxi dha, jechuunis mallattoo saboota addunyaa hafan hundaati. Ergasii Tokkummaan Mootummootaa, warri mootota kudhan ta’an, “yeroo gabaabaadhaaf—sa’aatii tokkoof,” akka Mul’ata boqonnaa kudha torba keessatti jedhuutti, mootummaa isaanii isa torbaffaa pappeessiidhaaf kennuuf walii galu. Kunis ayyaana dhaloota mootummaa Heroodis irratti ta’a, yeroo inni mootummaa isaa keessaa walakkaa waadaa galu sanatti. Ayyaana dhaloota mootummaa Heroodis irratti, sa’aatii sana keessa barruun harkaatiin barreeffame sun laastara dallaa irratti mul’ata; Belshaazaaris ajjeefama. Sa’aatii sun seera Dilbataa irratti ni dhufa; yeroo qorannoon carraa namummaa cufamutti geessee ittuma fufa. Mootummaan torbaffaan, akkuma badiisa dallaa Qustuntuniyaa kan bara 1453tti kufe sanaan fakkeenya kennametti, ni mo’ama. Seera Dilbataa biyya Ameerikaa keessatti bahe irraa, akkuma 1449n fakkeeffametti; hamma kufaatii Qustuntuniyaa bara 1453tti waggoota afur mallattoo qabaniidha. Pappeessiin madee isaa ajjeesaa ta’e sana bara 1798tti argate.

Daani’el boqonnaa kudha tokkoffaa keeyyata afurtitti, bara 1798tti yeroo dhumaatti mootummaa paappaasummaa kufe. Ergasii mootichi kibbaa bara 1989tti, yeroo dhumaatti kufe. Ameerikaan Gamtoomani keeyyata afurtokko keessatti kufa; Gibxis immoo keeyyata afurt lama keessatti kufa; mootummaa paappaasummaatis keeyyata afurt shan keessatti kufaatii isaa lammaffaa fi isa dhumaa ni ga’a.

“Ka’uu fi kufaatii mootummootaa, akkuma inni kitaabota Daani’elii fi Mul’ata keessatti ifatti mul’ate irraa, ulfinni alaa fi addunyaa kanaa qofa hammam akka faayidaa hin qabne barachuu qabna. Baabilon, humnaa fi ulfina guddaa ishii hunda wajjin, isa akka isaatti addunyaan keenya ergasii jechuun iyyuu hin argin,—humnaa fi ulfina yeroo sana namootaaf baay’ee jabaataa fi bara baraan dhaabbataa fakkaate sana,—akkam guutummaatti akka dabartee bade! Akka ‘daraaraa margaa,’ isheen badde. Yaaqoob 1:10. Akkasumas mootummaa Meedoo-Phaarsiyaa, mootummoota Giriikii fi Roomaa akkasuma badanii jiru. Akkasumas waan hundi hundeen isaa Waaqayyoo hin taane ni bada. Wanti kaayyoo Isaa wajjin hidhame, amala Isaas ibsu qofa dhaabbachuu danda’a. Qajeelfamoonni Isaa wantoota addunyaan keenya beeku keessaa isa qofa jabaatanii dhaabbatanidha.” Prophets and Kings, 548.

Kufni Ameerikaa (raajicha sobaa) lakkoofsa afurtamii tokko keessatti ibsame 1449n fakkeenyaaf duraan mul’ifame; kufni Gibxi (jawwee) lakkoofsa afurtamii lama keessatti ibsame immoo 1453n fakkeenyaaf duraan mul’ifame; akkasumas abbootiin taayitaa Phaaphaasii (bineensi) akkuma 1798n fakkeenyaaf mul’ifametti, isa gargaaru tokko illee malee dhuma isaa irra ga’a. Raajichi sobaanii fi jawween humnoota malakataatiin gad buufamu; bineensi immoo humna jawweetiin gad buufama.

Lakkoofsi afur mootummaa tokkoo diigamuu agarsiisa. Mootummaan Iskindir afuritti diigamee mootummaa afur ta’e; Misir immoo dhaloota afraffaatti Galaana Diimaa keessatti bu’e; Israa’el immoo faallaa afraffaa Hisiqi’eel boqonnaa saddeet keessatti aduutti sagada. Dhaloonni afran

Pirootestaantummaa fi Ripabiliikaanota bineensa lafaa keessaa waggaa 1798 keessatti jalqabe; seera Dilbataa yeroo dhihoo dhufu keessatti immoo gaafa xumuru, gaanfa lamaan isaanii irratti xumurama. Murtiileen hamaan afran kan Hisqi'eel irratti Yerusaalemitti bu'an, murtiilee afur Ameerikaa Yunaayitid irratti bu'an ni fakkeessu; murtiileen afran sun mootummaa ja'affaa raajii Macaafa Qulqulluu irratti raawwataman immoo waggoota afur 1449 irraa hamma 1453tti ta'an ni fakkeessu; yeroo mootummaa torbaffaan raajii Macaafa Qulqulluu keessaa walitti galee mootummaa isaanii keessaa walakkaa paaphaasummaadhaaf kennu, hariiroo waldaa fi mootummaa keessatti sagaagaltuun Xiirros irratti mootummaa gootutti.

1449 keessaa hamma 1453tti waggootni afur mootummaa torbaffaa yeroo seera Dilbataa keessatti kufuu isaa bakka bu'u; akkasumas mootummaa saddeettaffaa yeroo seera Dilbataarraa jalqabee hamma cufiinsa yeroo qorannoo ta'utti kufuu isaa bakka bu'u. Injifannoon Gibxi, inni biyya lafaa ta'ee akkasumas bineensa guddaa abbaa warraaqsa papphaasummaadhaaf kennamu, fractal dha; innis jalqaba yeroo waggoota afur 1449 hamma 1453ttiin fakkeeffame keessatti mul'ata. Kun kufaatii Qonstantinopoli seera Dilbataa irratti adda baasa; achiis yeroo Miikaa'el ka'u irra deebi'ee ni adda baasa. Yeroo Miikaa'el ka'u, ergamoonni afran akka kaka'umsa waaqayyootiin guutummaatti gad lakkifaman.

“Ani ergamoonni afran qilleensota afran akka qabanii turan hojii Yesus iddoo qulqulluu keessatti xumuramututti, sana booddees dha'ichawwan torban warra dhuma ni dhufu jedhee arge.” Early Writings, 36.

Mootummaan Iskindir qoodama afur, malakata afur Roomaa Dhihaa irratti, qilleensota afur Roomaa Bahaa irratti gadhiifaman, murtii hamaa afur Yerusaalem irratti, qilleensota afur yeroo mootummaa paaphaasummaa gargaaraa tokko malee gara dhuma isaatti dhufu gadhiifaman. Mallattoolee raajii kanaan ibsaman kana fuuldura keenya kaa'uun, wayita badiisa lammaffaa seera Dilbataa yeroo dhihoo dhufu irratti hojii irra oolchuudhaan ni ilaalla.

Mana Maree Firenze

Bara 1439tti, Manni Marii Filooreensii (tokko tokkoon Gamtaa Filooreensii jedhamus) irratti, bakka-buutonni Mana Kiristaanaa Ortodoksii Bahaa (kanneen Mootii Bizaantiyeemii Yohaannis VIII Palaayoloogosii fi Paatriyaarkii Qusxunxuniyaa hogganaman) Mana Kiristaanaa Kaatolikii Roomaa wajjin murtii sirna qabeessa ta'e tokkoominaa mallatteessan. Isaanis Phaaphaasii Roomaa akka mataa (aboo ol'aanaa) Mana Kiristaanaa guutuu ta'eetti beekuudhaan walii galan.

Abbaan manaa mataa haadha manaa ti; akkuma Kiristoos mataa waldaa ta'e sanatti; innis fayyisaa qaamaa ti. Efesoon 5:23.

Amantii Niqiiyaa keessaa jechuun ifteessuun ni danda'ama.

Mootichi fi Paatriyaarkiin “jecha Filioque” kan amantii Niqiiyaa keessatti dabalame fudhatan; kunis amantii Niqiiyaa irratti dabalata ta'ee, Hafuurri Qulqulluun Abbaa fi Ilma irraa akka ba'u jedhu ture. Amantiin Niqiiyaa keessaa ibsaalee seenaa amantii Kaatolikii keessatti baay'ee barbaachisoo fi bal'inaan itti fayyadaman keessaa tokko dha. Amantiin Niqiiyaa cuunfaa

Waggaan 31 Dhaloota Kiristoos duraatii fi 330 lamaan isaanii iyyuu “yeroo murteeffame” kan lakkoofsa diigdamii-torbaa fi diigdamii-sagal Dubbiin Daani’el boqonnaa kudha tokko keessatti ibsame agarsiisu.

Garaan mootummoonni mootota kanaa lamaanis hamaa hojjechuuf ta’a; isaanis maaddii tokko irratti soba walitti dubbatu; garuu inni hin milkoofu; sababiin isaas, dhumni ammas yeroo murteeffametti ta’a. ... Yeroo murteeffametti inni deebi’ee gara kibbaatti ni dhufa; garuu akkuma isa duraa yookaan akkuma isa boodaa hin ta’u. Daani’el 11:27, 29.

jalqabaa (330) fi xumuraan (1449–1453) sarara raajii bahaa Roomii, mootii jalqabaa fi isa dhumaa kan ta’e Koonistaantiinoosiin bakka bu’ameera. Alfaa fi Oomegaan sarara raajii bahaa Roomii, kan mootummaa Bizaantiyeemii jedhamuun waamamu, xumura Roomii Mootummaa waggoota dhibba sadii fi jaatama, kan lola Actium bara Dhaloota Kiristoos dura 31 irraa eegalee hanga bara 330tti olaantummaadhaan mootummaa gaggeeffamaa turee, achiis itti fufee hanga 1453tti geesse waliin walqabata. Lola Actium bara Dhaloota Kiristoos dura 31 dura, Maarqos Antoonii fi Awugustus Qeesaar minjaala tokko irratti soba dubbatan; innis hin milkoofne. Bara 330 dura, bara 325tti, Amantiin Niqiyaa fudhatame. Bara 1453 dura, fooyya’iin Amantii Niqiyaa isuma sanaa haaromfamee fudhatame. Bara Dhaloota Kiristoos dura 31 dura, namoonni siyaasaa lama minjaala tokko irratti soba dubbatan. Bara 325ttis, sobni hafuuraa minjaala tokko irratti dubbatame. Dhugaa-baatonni lamaan sun soba siyaasaa fi hafuuraa kan bara 1439tti Gumii Filooreensii irratti fudhataman ni adda baasu. Amantiin Niqiyaa haaromfame sun Labsa Tokkummaa jedhamee waamame.

Mallattoo jalqabaa “sobaa tokkotti soba” jedhamu bara 31 Dh.K.D. dura dhufe; innis garee siyaasaa lama Roomaa warra waaqeffataa gidduutti ture. Yeroon soba sanaaf murtaa’e 31 Dh.K.D. ture; innis Awugusxos, akka mallattoo Roomaatti, walta’iinsa dhiiraa fi dubartii tokko kan Gibxii bakka bu’an irratti dhaabbate of keessaa qaba ture. Tuuti sobaa inni lammaffaan bara 325 ture, yeroo murtaa’e immoo 330 ture. Tuuti sobaa inni sadaffaan bara 1439 keessa ture, yeroo murtaa’e immoo 1449–1453 ture. Warri bara 1439tti sobaa tokkotti turan Roomaa lixaa fi bahaa bakka bu’u turan; Roomaan bahaa falmii amantii irratti walii galuudhaan kaayyoo siyaasaa barbaadaa ture. 31 Dh.K.D., itti aansuun 330, achiis 1453, sarara Roomaa irratti hojii irra oolmaa dachaa-sadii bakka bu’u.

Sodaan siyaasaa walta’insa Maarqos Anxoonii fi Kiliyoophiyaa irraa ka’e, bara 325tti sodaa hafuuraa dogoggora amantii Aariyaanos fakkeenyaan agarsiise; kunis immoo bara 1439tti sodaa siyaasaa fi amantii Turkii Islaamaa fakkeenyaan agarsiise.

Barsiifni Qeeyroo Niiqaa keessa jiran kijiba; dhugaanis isaan keessaa tokko illee hin jiru. Sanadni Adoolessa 6, 1439, Mana Maree Firenzeetti mallatteeffame Murtee Tokkummaa jedhamee waamame; kijiboota sanauma, akkasumas kanneen caalaa of keessaa qaba ture. Ergamoonni sun bara 1439tti gara Qonstantiinoopoolisitti yeroo deebi’an, dheekkamsaa fi komii gantummaa jedhuun simataman. Jechi sunis afaan irraa afaanitti deddeebi’e: “Maqaa Phaaphaasii irra wayya taajii Turkii.”

Tokkummaan sun baay'ee kan mallatteeffameef, mootummaan Bizaantaayin warra Otomaanota irratti gargaarsa waraanaa Dhihaa akkaan barbaachisaa waan tureefi. Yommuu gargaarsi waraanaa xiqqoon qofa (yookaan homtuu) akka hin dhufne ifa ta'e, deeggarsi tokkummaa sanaaf ture battalumatti bade. Bara 1450–1451 keessatti, sinoodonni Bahaa hedduun tokkummaa sana ni didan; erga Qonstantinopheliin bara 1453 kuftee booddee immoo, tokkummaan sun guutummaatti dhiifame. Bu'aan dhumaa Labsii Tokkummaa Filooreensii jedhu, Waldoota Ortodoksii Bahaa biratti akka yaa'ii kufee fi fudhatama dhabeetti ilaalama. Inni akka sirrii ta'etti hin beekamu. Haa ta'u malee, Waldoonni Kaatolikii Roomaa garuu hamma ammaatti akka yaa'ii waliigalaa sirrii ta'etti isa ilaalu.

Nuti seera raajii isa lammaffaa balaa ibsu akkaataa balaa sadaffaatti seenaa keessatti irra deebi'amee mul'atu hubachuuf diriirsaa jirra. Raajii waggaa dhibba tokkoo fi shantamaa kan balaa jalqabaa Adoolessa 27, 1299tti jalqabee Adoolessa 27, 1449tti xumurame.

1449

Qosxinoos XI Palaayologos bara 1404 dhalate; amajjii 1449 irraa jalqabee hamma Caamsaa 29, 1453tti mootummaa irra ture. Inni mootii mootummaa Roomaa Bahaa (Bizantiyeem) kan dhumaa ture; mootummaa sunis waggoota 1,100 ol turte. Inni gootummaan ittisa Qonstantinopil yeroo marfamuu Usmaaniyyaa bara 1453 keessatti hooggane; loltoota of irraa ittisan gara 7,000 hanga 8,000 qofa qabaachuun, waraana Mehmed II kan nama 80,000 ol ta'e dura dhaabbate. Inni Caamsaa 29, 1453tti, yeroo Qonstantinopil dhuma irratti kufte, dallaa magaalattii irratti lolaa utuu jiruu du'e. Reeffi isaa yeroo kamiin iyyuu mirkanaa'inaan hin beekamne. Duuti isaa mootummaa Roomaa xumuruusaa mul'ise (itti fufiinsa kallattii mootummaa Agoostus bara 27 Dh.K.D. hundeesse sana keessaa isa dhumaa).

Inni seenaa Giriikii fi duudhaa Ortodoksii keessatti akka nama gootichaatti ni yaadatama — yeroo baay'ees afoolaan “Mooticha Maarbilii” jedhamee waamama (amantiin inni guyyaa tokko deebi'ee dhufee Qonstantinoppolisin ni oolcha jedhu).

Yohaannis VIII Palaayooloogoos (1392–1448) mootummaa Bizaantaayin kan xumura irraa lammaffaa ture; bara 1425 irraa hamma 1448tti mootummaa isaa ni geggeesse. Inni mootummaa mootummaa Maanu'el II Palaayooloogoos ilma angafaa, obboleessa isaa guddaa immoo Qonistaantinoos XI ture. Yohaannis VIII yeroo mootummaa isaa irra caalaa mootummaa Bizaantaayin du'aaf dhihaataa ture sana Usmaaniyyoota irraa baraaruufti abdiin kutannaa keessatti baay'ee carraaqe. Bara 1439tti ofiin gara Xaaliyaaniitti imalee Gumii Filooreensii irratti dura taa'e; achittis inni fi ergamaan Ortodoksii Bahaa yeroo muraasaaf Waldaa Kaatolikii Roomaa wajjin deebisanii tokkoomuuf, akkasumas Phaaphaasii akka mataa Waldaa ta'etti fudhachuuf walii galan. Qonistaantinoos Guddichaa Gumii Niiqee'aa irratti dura taa'eera. Yohaannis VIII tokkummaan kun Phaaphaasii wajjin godhame Turkii irratti gargaarsa waraanaa Dhihaa akka isaaf fidu abdate; garuu tokkummaan sun Qoostanxinoophel keessatti baay'ee hin jaallatamne, dhuma irrattis ni kufe. Yohaannis VIII bara 1448tti (sababii uumamaatiin) du'e; kunis Qoostanxinoophel bara 1453tti kufuu ishee dura waggaa shan qofa ture. Sana booda obboleessi isaa Qonistaantinoos XI mootummaa qabatee, magaalaa sana eeggachaa du'e.

Yohaannis VIII yeroo bara 1448 keessatti du'e, obboleessi isaa Qonistaantinoos XI akka bakka bu'aa isaa ta'uuf filatame. Bara 1448tti Mootummaan Bizaantiyem mootummaa xixiqqaa mootummaa jala-bultii ta'ee ture, akkasumas eenyutu Konstantinopoolis keessatti teessoo mootummaa irra taa'u irratti Usmaaniyyonni dhiibbaa guddaa qabu turan. Adoolessa 27, 1449 irratti, waggoota mootummaa Bizaantiyem isa dhumaa keessatti taateen siyaasaa baay'ee murteessituun ni raawwatamte. Mootichi Bizaantiyem, Yohaannis VIII Palaayoloogos, duraanuu bara 1448 keessatti du'ee ture. Obboleessi isaa, Qonistaantinoos XI Palaayoloogos (mooticha isa dhumaa), Konstantinopoolis keessatti mootii ta'ee labsame. Haa ta'u malee, Qonistaantinoos XI teessoo mootummaa irratti ifatti dura taa'uu isaa dura, ergamtoota gara Sulxaana Usmaaniyyootaa (Muraad II) ergee, akka mootummaa bulchuuf hayyamni isaaf kennamu gaafate. Sulxaan sun hayyama sana kenne, sana booda qofa Qonistaantinoos XI sirnaan gonfoo uffatee mootii ta'ee beekamtii argate. Gochoonni kun mootummaa Bizaantiyem bilisummaa isaa fedhiidhaan dabarsuu akka ta'eetti ilaalame. Yeroo jalqabaatiif, mootichi Bizaantiyem tokko ifatti mootummaa Usmaaniyyoota Turkii irraa hayyama argate qofaatiin akka mootummaa bulchu beeksise. Waggoota afur qofa booddee, bara 1453 keessatti, Konstantinopoolis Usmaaniyyootaaf kufe.

Adoolli dhibba sadii fi sagaltamii tokkoo fi guyyaa kudha shan erga Adoolessa 27, 1449 irraa jalqabee, Hagayya 11, 1840 irratti, Turkonni humnoota Awurooppaa guguddoo afuritti of kennuudhaan Eegiipxi irraa eegumsa barbaadan; kanaanis raajii sa'aatii, guyyaa, ji'aa fi waggaa tokkoo raawwataniiru. Amma immoo, seera Dilbataa dhihoo dhufu irratti wayyoo isa jalqabaa fi isa lammaffaa hojii irra oolchuuf yaada bu'uura sirnaan diriirsineerra. Pheexiros akka mallattoo namoota dhibba keessaa afurtamii afur kumaatti ergamaa isa sadaffaatiin wal qabatu bakka bu'a; Wiiliyaam Miilar immoo sochii ergamoota isa jalqabaa fi isa lammaffaatiin wal qabatu bakka bu'a. Sochiileen lamaanis “furtuuwwan” wajjin wal qabatu.

Furtuun mana Daawit immoo ani gatiittii isaa irra nan kaa'a; inni ni bana, eenyu iyyuu hin cufu; inni ni cufa, eenyu iyyuu hin banu. Isaayyaas 22:22.

ଆଉ ମୁଁ ତୁମକୁ କହୁଛି, ତୁମେ ପିତର, ଏବଂ ଏହି ଶିଳାର ଉପରରେ ମୁଁ ମୋର କଳିସିଆ ନିର୍ମାଣ କରିବି; ଏବଂ ଅଧିକାରକର ଦ୍ଵାରମାନେ ତାହାର ବିରୁଦ୍ଧରେ ପୂର୍ବକ ହବେ ନାହିଁ । ଆଉ ମୁଁ ତୁମକୁ ସ୍ଵର୍ଗରାଜ୍ୟର ଚାକିରୀ ଦେବି; ଏବଂ ପୃଥିବୀରେ ତୁମେ ଯାହା କି ବାନ୍ଧିବ, ତାହା ସ୍ଵର୍ଗରେ ବାନ୍ଧାଯିବ; ଏବଂ ପୃଥିବୀରେ ତୁମେ ଯାହା କି ଖୋଲିବ, ତାହା ସ୍ଵର୍ଗରେ ଖୋଲାଯିବ । ମାଥିଉ 16:18, 19.

Nuyi dhuma barruu itti aanu keessatti waraana Nanawwee akka “furtuu” qofa boolla gad fagoo sana banutti utuu hin taane, akka furtuu raajii guutummaa dhugaa ba'umsa Daani'el boqonnaa kudha tokkoffaa sirnaan guutuutti qindeessutti ni ilaalla. Abjuu Miilar keessatti “furtuun” saanduqa sanaatti hidhamee ture mala qo'annoo Macaafa Qulqulluu kan Miilar ture. Seenaa Miilaraayitotaa keessaa barruuwwan ragaa walitti fiduun, seenaa ergamaa sadaffaatiin “sarara irratti sarara” wajjin walitti makamee, furtuu Mul'ata Yohannis sagal keessa jiru akka seenaa dhokataa ergaa alaa kan lakkoofsa afurtamaffaa hiikuu fi sirnaan qindeessuuf hayyamu sanaati.

Mata-duree itti aanu keessatti yaada keenya itti fufna.

“Raajichaaf, gomaan tokko keessaa kan biraa, fakkeenyonni uumamota jiraatanii isaan wajjin walqabatan hundi walxaxaa fi ibsuun hin danda'amne fakkaatan turan. Garuu harki Ogummaa

Daangaa Hin Qabne sanaa gomaalee gidduutti mul'ata, hojii isaas irraa sirni guutuun ni bu'a.
Gomaan hundi kan biraa hundumaa wajjin waliigaltee mudaa hin qabneen hojjeta.”
Testimonies to Ministers, 214.